

Stuurgroep Deltaprogramma
T.a.v. voorzitter W.J. Kuijken
Muzenstraat 93
2511 WB Den Haag

Secretaris
Toine Langeveld
M 06 1535 9807
toine.langeveld@minienm.nl

Datum
18 april 2016

Bijlage(n)
Rapport Overleg over de voortgang
en het vervolg van het
Deltaprogramma 2017

Kenmerk
IENM/DP-2016/86224

Betreft: Advies OIM over voortgang van het Deltaprogramma 2017

Geachte heer Kuijken, beste Wim,

Op 14 april jongstleden heeft de directie Participatie op verzoek van de staf deltacommissaris een Overleg infrastructuur en milieu (OIM) georganiseerd over de voortgang van het Deltaprogramma 2017.

In deze bijeenkomst hebben maatschappelijke partijen en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven die betrokken zijn bij het Deltaprogramma, hun reactie gegeven op de conceptteksten over de voortgang van het Deltaprogramma 2017 die op 21 april aanstaande voor de stuurgroep Deltaprogramma zijn geagendeerd.

Bij dezen bied ik u het rapport aan dat naar aanleiding van dat overleg is opgesteld. Dit advies zal ook aan minister Schultz van Haegen van IenM worden gestuurd.

De deelnemende stakeholders aan het overleg zouden het op prijs stellen bericht te krijgen over de wijze waarop de inhoud van het rapport betrokken is bij de nadere uitwerking van het Deltaprogramma 2017.

Met vriendelijke groet,

mr I.R. Adema
Voorzitter Overleg infrastructuur en milieu

RAPPORT

Overleg over de voortgang en het vervolg van het Deltaprogramma 2017

In dit rapport staan de gezichtspunten van de deelnemers aan het Overleg over de voortgang en het vervolg van het Deltaprogramma 2017. De voorzitter van het overleg biedt dit rapport aan de deltacommissaris aan met het verzoek het te benutten in de verdere beleidsvorming.

Datum 14 april 2016
Status Definitief

Inleiding

Jaarlijks adviseren de deelnemers aan het Overleg infrastructuur en milieu de deltacommissaris over de inhoud en voortgang van het Deltaprogramma.

Op 8 april jl. zijn de conceptteksten over de voortgang van het Deltaprogramma 2017 en het vervolg daarvan, zoals die zijn geagendeerd in de stuurgroep Deltaprogramma van 21 april 2016, aan de deelnemers verstuurd. In dit advies reageren de deelnemers op de genoemde documenten. Het betreft de volgende documenten:

- Bestuurlijke punten met betrekking tot het Deltaprogramma 2017 (bijlage 2A)
- Toelichting op voorstel 6 jaarlijkse koersbepaling (bijlage 2B)
- Capita Selecta van het Deltaprogramma 2017 (bijlage 2C)
- Evaluatie pilots Meerlaagsveiligheid: hoofdpunten (bijlage 3A)
- Evaluatie pilots Meerlaagsveiligheid: samenvatting (bijlage 3B)
- Opzet Deltacongres (bijlage 4)

Dit advies is besproken en vastgesteld in het Overleg infrastructuur en milieu van 14 april 2016. Het wordt door zijn voorzitter, Ina Adema, tijdens de stuurgroepvergadering op 21 april a.s. mondeling toegelicht. De opbouw van het advies volgt de hierboven opgesomde volgorde van de documentatie.

Advies

Algemeen

Onderschreven wordt nogmaals de noodzaak van een deltaprogramma. In zijn algemeenheid zijn de deelnemers aan het overleg content met de uitwerking en uitvoering van de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën van het Deltaprogramma. In het bijzonder wordt benadrukt:

- Het belang van het verstevigen en versterken van maatregelen ten behoeve van de waterveiligheid voor burgers en bedrijven vooral gelet op de gevolgen van de klimaatverandering;
- Het handhaven van een robuuste financieringsystematiek;
- Het in stand houden van een sterke organisatie die binnen het Deltaprogramma nationale regie houdt op het gebied van waterveiligheid en zoetwater, dit ten behoeve van voortgang, samenhang en eenvormigheid.

Op een enkel thema zijn kanttekeningen geplaatst die hebben geleid tot de adviezen zoals onderstaand verwoord.

Bestuurlijke punten met betrekking tot de voortgang (bijlage 2A)

Waterveiligheid

Benadrukt wordt dat waterveiligheid de essentie vormt van het Deltaprogramma.

Advies

Laat ten behoeve van het nieuwe Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium aanvullend onderzoek doen naar het belang van een soortenrijke vegetatie voor de veiligheid van de waterkeringen.

Toelichting

Het nieuwe Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium blijkt spanning op te leveren met betrekking tot het beheer van de waterkeringen. Weliswaar wordt in de voortgangsrapportage gerefereerd aan de zogeheten 'flower power dijk', maar in het ontwerp van dat beoordelingsinstrumentarium wordt het belang daarvan geschrapt. Voorts zou de bijdrage van dijkvegetaties aan de biodiversiteit op zichzelf al een reden zijn voor een soortenrijk beheer voor zover dit niet afdoet aan de waterveiligheid.

Ruimtelijke adaptatie

Advies

Het is van belang dat water stevig is geborgd binnen alle ruimtelijke visies en afwegingen op alle bestuurlijke niveaus (vooral Omgevingswet). Het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie kan als aanjager hiervan functioneren. Het toekennen van voldoende budget aan zo'n deltaplan door alle partijen is daarvoor een eerste vereiste.

Zoetwater

Advies

Houd in verband met eenduidigheid en synergie nationaal regie op het zoetwaterdossier. Zorg en controleer dat de uitvoering in de regio verloopt overeenkomstig inhoud en tempo uit de voorkeursstrategie.

Rivieren Maas/Rijn

Advies

- a. Ingestemd wordt met
- het concretiseren van de ambitie voor rivierverruiming, ook op de lange termijn;
  - de inzet van een bredere MKBA zodat niet uitsluitend kosteneffectiviteit van de investering in waterveiligheid bepalend wordt voor een eventuele uitwisseling van maatregelen.

Toelichting

- Met het concretiseren van de ambitie voor rivierverruiming, ook op de lange termijn, krijgt de voorkeursstrategie met het samenspel van dijkversterking en rivierverruiming ook werkelijk een kans;
- Met de inzet van een bredere MKBA wordt kosteneffectiviteit van de investering in waterveiligheid niet uitsluitend bepalend voor een eventuele uitwisseling van maatregelen. Gebleken is immers dat het overstromingsrisico met rivierverruiming sterker afneemt dan met (alleen) dijkversterking¹. Daarbij dragen aanvullende maatschappelijke baten voor natuur, landschap en recreatie bij aan een afgewogen analyse.

1 Rivierverruiming in een robuust rivierengebied, Implementatie VKS Rivieren, DP 2017

- b. Betrek bij de uitwerking van haalbare en gedragen maatregelenpakketten voor rivierverruiming ook de relevante maatschappelijke organisaties en breng vooral ook de baten in kaart. Het is daarbij van belang om daadwerkelijk mogelijkheden te scheppen om de betrokkenheid van de maatschappelijke organisaties ook praktisch in te vullen.
- c. Toets de in het Hoogwaterbeschermingsprogramma reeds voorziene dijkversterkingen aan de resultaten van de te concretiseren gedeelde ambitie.

Besturing Deltaprogramma (bijlage 2B)

Advies

Ingestemd wordt met de systematiek van Meten Weten en Handelen, en de noodzaak van het koppelen van de Natuurambitie Grote Wateren en de waterkwaliteit aan de verdere uitwerking van de voorkeurstrategieën wordt onderschreven.

Toelichting

Het bijhouden van externe ontwikkelingen en het integreren of verwerken ervan in de verschillende (deel)programma's zal het Deltaprogramma meer robuust maken.

Totaalbeeld voortgang Deltaprogramma (bijlage 2C)

Advies

- a. - Geef het vroegtijdig verkennen en integreren van meekoppelkansen in landelijk geldende richtlijnen en incentives structureel vorm (ook binnen gebiedsoverleggen). Let daarbij op de investeringsmomenten van betrokken bedrijven en organisaties, en laat deze daarover ook meepraten. Dit in het belang van het vergroten van de slagingskansen ervan.
- Het benutten van meekoppelkansen bij de uitvoering van maatregelen die nodig zijn om de opgave van waterveiligheid en zoetwatervoorziening in 2050 te realiseren, wordt onderschreven. Dit biedt meer en andere kansen voor meekoppelopties die een langere aanlooptijd vergen.

Toelichting

In de Capita Selecta van het Deltaprogramma 2017 wordt met enige regelmaat 'meekoppelen' genoemd. Gedoeld wordt dan op een maximale inclusie van meekoppelkansen bij het toepassen van het uitgangspunt bij de vormgeving van de verschillende maatregelen. Die theorie blijkt evenwel niet altijd goed aan te sluiten bij de soms weerbarstige praktijk. Ondanks de beschikbaarheid van een Handboek Meekoppelen en toenemende aandacht binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma is dit nog zeker geen gangbare praktijk. Voor veel initiatiefnemers is niet altijd helder welke flankerende doelstellingen te betrekken zijn, of welke bestuurlijke of maatschappelijke organisaties daarbij betrokken zijn. Gebleken is voorts dat de baten op de langere termijn het veelal afleggen tegen kosten die zich op korte termijn voordoen. Of er ontbreekt op korte termijn extra financiering vanuit andere doelstellingen.

b. Stel de veiligheidsmaatregelen langs de Rijn vast mede op basis van bestendige bovenstroomse maatregelen. Sterk aanbevolen wordt om in overleg met buurlanden aan te dringen op het treffen daarvan.

Toelichting

De piekafvoeren van de Rijn lijken beleidsmatig inclusief noodmaatregelen bovenstrooms te zijn vastgesteld. Benedenstrooms zijn in principe dezelfde noodmaatregelen mogelijk bovenop beleidsmatig vastgestelde piekafvoeren. In de 'bovenstroomse' buurlanden (vooral Duitsland) bestaat de facto grote interesse in rivierverruimende maatregelen in de stroomgebieden van de internationale rivieren op het eigen (in casu Duits) grondgebied. Bij de Elbe is deze aanpak weliswaar verder gevorderd dan in de Rijn, maar het is onmiskenbaar een teken van grote ontvankelijkheid voor deze benadering.

c. Doe bij de actualisering van de voorkeursstrategieën onderzoek naar de effecten van systeemwerking langs de Rijn (zoals die wel voor de Maas wordt uitgevoerd). Een zodanig onderzoek wordt nog altijd gemist.

d. De Stichting Duinbehoud (mede namens andere organisaties, zie voetnoot 3) pleit voor fundamenteel onderzoek naar de ecologische effecten van het huidige suppletiebeleid en naar andere wijzen van suppleren, voordat tot opschaling van het huidige beleid wordt besloten.

Toelichting

Kustgenese 2.0 is een langjarig onderzoeksprogramma naar zandstromen langs de Nederlandse kust. Het richt zich op kennisvragen van allerlei aard waarbij lerend werken centraal staat. Eerder is geconstateerd dat in dat programma onvoldoende aandacht bestaat voor ecologie. Ter zake wordt verwezen naar het Nationale Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat maar het daarin beschikbare budget is niet toereikend voor het noodzakelijke onderzoek. Bij wetenschappers bestaat het idee dat het structureel suppleren van vrijwel de gehele kust, op de wijze waarop dat nu gebeurt (hoge frequentie, kleine hoeveelheden) te weinig ruimte laat voor afbraakprocessen (erosie) die voor een deel van de natuurwaarden aan de kust essentieel zijn. Dit zijn structurele effecten op de ecologie op landschapschaal, waarbij tegelijk aannemelijk is dat het eveneens significante effecten op de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen zijn. De EU lidstaten zijn gehouden eraan te streven dat 75% van alle te beschermen habitats van een goede kwaliteit zijn. Alleen al uit dien hoofde verdient gedegen onderzoek naar ecologische effecten van het huidige suppletiebeleid aanbeveling, maar ook omdat in het kader van het Deltaprogramma een opschaling van dit suppletiebeleid wordt voorzien. Denkbaar is dat de waterveiligheid van de kust en het achterland ook kan worden gegarandeerd door andere wijzen van suppleren waarbij afbraakprocessen wel gedurende langere perioden een kans krijgen (bijvoorbeeld: pulserende kust). Voor onderbouwing is evenwel meer ecologisch onderzoek nodig.

e. Bodemdaling & veenoxidatie wordt beschouwd als een thema van nationaal belang. Het voornemen is om dit belangwekkende thema in de komende tijd in een overlegvergadering ten principale aan de orde te stellen en de uitkomsten daarvan ter kennis te brengen van (in elk geval) de minister.

Toelichting

Het symposium Heel Holland Zakt van eind 2015 maakt duidelijk dat er behoefte is aan afgestemd beleid en onderzoek op het gebied van bodemdaling en veenoxidatie. Waterschappen, provincies en gemeenten lopen tegen zodanig structurele belemmeringen aan (korte termijn belang bestaand grondgebruik) dat structurele oplossingen op die niveaus moeilijk van de grond komen. Daarvoor is enige vorm van regie gewenst vergelijkbaar met die op waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Dit schrijnt te meer daar op veel veenbodems de bodemdaling zich vele malen sneller voltrekt dan de zeespiegelstijging. Bodemdaling door veenoxidatie krijgt momenteel niet de aandacht die het verdient. Opneming binnen het Deltaprogramma van het thema van veenweidegebieden in relatie tot het waterbeleid is een optie.

Evaluatie pilots Meerlaagsveiligheid (bijlage 3A)

Advies

Voorkom met de bredere toepassing van de meerlaagsveiligheid normverhoging in de toekomst.

Toelichting

De bredere toepassing van meerlaagsveiligheid moet als een logisch vervolg gezien worden op de invoering van de nieuwe overstromingsrisicobenadering. Daarbij zal niet alleen normverlaging resultante moeten zijn maar dient het vooral ook om normverhoging op de langere termijn te voorkomen. Het advies van het Expertisenetwerk Waterveiligheid wordt uit dien hoofde dan ook als te beperkt beoordeeld. In dit kader wordt aandacht gevraagd voor het verbreden van de doelstelling van het Impactproject Kop van de Betuwe naar ook de doelstelling waterveiligheid gekoppeld aan de opgave van het Hoogwaterbeschermingsprogramma 2017-2023, en zo mogelijk ook de inzet van retentie in het Rijnstrangengebied.

Deelnemerslijst

Chantal ter Braak	TenneT TSO
Marc Eisma	Havenbedrijf Rotterdam
George Freijzen	Samenwerkingsverband Het Blauwe Hart ²
Arjen Frentz	Vereniging Waterbedrijven in Nederland
Gerbrand van 't Klooster	LTO Nederland
Roelof van Loenen Martinet	Coalitie Rivieren Natuurlijk ³
Arnoud van der Meulen	Stichting Duinbehoud ⁴
Jaap Renkema	ANWB
Willem-Henk Streekstra	VNO-NCW
Roy Tummers	Vereniging Energie, Milieu en Water
Leonie van der Voort	Federatie Oppervlaktedelfstoffenwinnende Industrieën
Hermen Borst	directeur Staf Deltacommissaris
Adriënne van der Sar	Staf Deltacommissaris

2 Samenwerkingsverband van Natuurmonumenten, It Fryske Gea, Het Noord-Holland Landschap, Het Flevo-Landschap, IJsselmeervereniging, Waddenvereniging, Sportvisserij Nederland en PWN IJsselmeergebied

3 Samenwerkingsverband van WNF, ARK natuurontwikkeling, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, De 12 Landschappen, Natuur- en Milieufederaties en Vogelbescherming in het Rivierengebied

4 Inbreng mede namens Vogelbescherming Nederland, It Fryske Gea, Waternet, PWN, Waddenvereniging en OBN team Duin en Kustlandschap

Colofon

Voorzitter	Ina Adema
Contactpersoon	Marja Bitterberg en Toine Langeveld <i>Secretarissen Overleg IenM</i> M 0615359807 E-mail: toine.langeveld@minienm.nl E-mail: marja.bitterberg@minienm.nl
Kenmerk	IENM/BSK-2016/82773
Bijlage(n)	0

> Retouradres Postbus 90653 2509 LR Den Haag

Overleg Infrastructuur en Milieu
voorzitter mevrouw I.R. Adema
p/a Plesmanweg 1-6
2597 JG Den Haag

Staf Deltacommissaris
Muzenstraat 93
Den Haag
Postbus 90653
2509 LR Den Haag

Ons kenmerk
DC-2016/17

Datum 6 mei 2016
Betreft Reactie op OIM-advies van 18 april

Geachte voorzitter,

Hartelijk dank voor uw advies van 18 april jl. ten behoeve van de stuurgroep Deltaprogramma van 21 april jl. Het OIM-advies is tezamen met een concept reactie in de stuurgroep besproken en heeft geresulteerd in onderstaande reactie. De reactie op het advies over het totaalbeeld van de voortgang van het Deltaprogramma is in de bijlage opgenomen.

Algemeen

Dank voor het onderschrijven van de noodzaak van het Deltaprogramma. Zoals in de Deltawet opgenomen is het mijn taak om de voortgang en samenhang van het Deltaprogramma te bewaken. Dit doe ik door verbindende nationale regie te voeren in samenwerking met alle bij het Deltaprogramma betrokken partijen.

Bestuurlijke punten met betrekking tot de voortgang (bijlage 2A)

Waterveiligheid

Het wettelijk beoordelingsinstrumentarium en de ontwerphandreiking gaan in op de veiligheidsaspecten van de kering. Deze kunnen worden toegepast op alle dijken, dus ook op die met een speciale bloemrijke bekleding. De keringbeheerder heeft de ruimte om maatschappelijke meerwaarde van andere ontwerp- en beheersaspecten qua bekleding van de waterkering mee te nemen in het proces. Het onderwerp heeft de aandacht binnen de waterschappen. Zo zijn er netwerken van dagelijks beheerders voor kennisuitwisseling. De STOWA heeft plannen om een handreiking Bloemrijke dijken op te laten stellen. Ook is er onderzoek in voorbereiding naar de relatie tussen de betrouwbaarheid van de bekleding bij overstromingen en vegetatierijkdom.

Ruimtelijke adaptatie

Bij de uitvoering van de omgevingswet is het inderdaad van belang al in de planvorming oog te hebben voor klimaatverandering. In die zin is het essentieel dat klimaatadaptatie wordt opgenomen in de nationale omgevingsvisie (2018) en ook in de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies die nu al worden gemaakt. Naast een aanjagende functie is het streven dat het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie inzichtelijk maakt wat er concreet gebeurt om tot een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van ons land te komen. Daarvoor is het van belang

dat alle betrokken partijen hun bijdrage leveren.

Deltacommissaris
Staf Deltacommissaris

Zoetwater

In de bestuursovereenkomsten per regio vorig jaar zijn afspraken gemaakt met betrekking tot de uitvoering van de maatregelen. En ook over de waterbeschikbaarheid zijn afspraken over taakverdeling gemaakt. Het BPZ volgt in hoeverre deze afspraken worden nagekomen, mede aan de hand van ijkmomenten. Het programmabureau zoetwater coördineert de activiteiten om te komen tot zoveel mogelijk eenduidigheid (de zoetwaterproblematiek verschilt per regio waardoor volledige eenduidigheid niet mogelijk is) en synergie. Het advies van het OIM om nationale regie te voeren op de zoetwaterproblematiek zie ik als een ondersteuning van mijn taak als deltagcommissaris.

Datum
6 mei 2016

Rivieren Maas-Rijn

a. Net als het OIM ben ik van mening dat de afweging tussen dijkversterking en rivierverruiming voor de lange termijn op basis van brede gronden waaronder robuustheid, moet worden gemaakt.

b. In de brede MKBA zullen naast de kosten ook de baten in beeld worden gebracht. Naast betrokkenheid van de maatschappelijke organisaties op riviertakniveau krijgt de betrokkenheid in overleg met Deltaprogramma Rijn ook op strategisch niveau van de gehele Rijn vorm. Langs de Maas zijn de maatschappelijke organisaties via de klankbordgroep betrokken.

c. Het advies om de in het Hoogwaterbeschermingsprogramma reeds voorziene dijkversterkingen te toetsen aan de resultaten van de te concretiseren van de ambitie voor rivierverruiming op de lange termijn, deel ik. Voor de relevante dijkversterkingen op de korte termijn vindt nauwe afstemming plaats met rivierverruimende maatregelen zoals Varik-Heesselt en Venlo. Voor de lange termijn geldt dat de lange termijn ambitie voor rivierverruiming op basis van maatregelpakketten zal worden vertaald naar een waterstandslijn waar dijkversterkingen rekening mee moeten houden. Deze waterstandslijn is naar verwachting eind 2017 beschikbaar.

Besturing Deltaprogramma (bijlage 2B)

Naast het jaarlijks op schema wil ik met het zes-jaarlijkse op koers enerzijds voldoende stabiliteit bieden voor programmering van maatregelen en voor bestuurlijk afspraken en anderzijds voldoende flexibiliteit creëren voor het invlechten van nieuwe inzichten en ambities in lopende trajecten. Goed dat u hiermee kunt instemmen.

Evaluatie pilots Meerlaagsveiligheid (bijlage 3A)

Meerlaagsveiligheid in termen van 'in aanvulling op' kan inderdaad voorkomen dat normverhoging in de toekomst nodig is. Om daar meer ervaring mee op te doen is het goed om naast de drie bestaande pilots nieuwe pilots te op te pakken. Daar is in de stuurgroep Deltaprogramma over gesproken.

Met vriendelijke groet,

W.J. Kuijken
Regeringscommissaris voor het Deltaprogramma

Bijlage: reactie op advies totaalbeeld voortgang Deltaprogramma

Deltacommissaris
Staf Deltacommissaris

Datum
6 mei 2016

a. Meekoppelkansen/verbinden van water en ruimte

Alle overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven hebben een verantwoordelijkheid om tot een geslaagde aanpak voor meekoppelen/het verbinden van water en ruimte te komen, zowel qua alertheid als financiering. Er zijn al veel goede voorbeelden waar water en ruimte met elkaar worden verbonden en er zijn meerdere handreikingen en dergelijke beschikbaar. Initiatiefnemers die meekoppelkansen of breder ruimte en water willen verbinden, kunnen veel leren van de kennis en ervaringen van anderen. Om uitwisseling te stimuleren, heeft het Deltaprogramma deze voorbeelden op een kaart gezet. De kaart wordt opgenomen in DP2017.

Het advies van het OIM om bij het verbinden van water en ruimte ook rekening te houden met de investeringsmomenten van bijvoorbeeld elektriciteitsnetbeheerders en deze partijen te betrekken neem ik ter harte. Ook is het goed te beseffen dat er verschillen bestaan qua aanlooptijd, bijvoorbeeld dat voor delfstoffenwinning 2030 als korte termijn wordt beschouwd. In de gebiedsoverleggen van het Deltaprogramma moeten de belangen van de verschillende partijen bij elkaar komen.

b. Veiligheidsmaatregelen op basis van bovenstroomse maatregelen

Op verschillende niveaus vindt overleg met buurlanden plaats. Op het niveau van het gehele stroomgebied van de Rijn, in het kader van de Richtlijn Overstromingsrisico's en op het niveau van het grensgebied met Duitsland. Bij de actualisatie van de voorkeursstrategie voor de Rijn wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met wat er bovenstrooms gebeurt.

Ten aanzien van de maximale afvoeren heeft de Minister van Infrastructuur en Milieu in haar brief¹ aan de Tweede Kamer aangegeven dat zonder noodmaatregelen de maximale afvoer uit komt op 17.500 m³/s; met noodmaatregelen in Duitsland en rekening houdend met onzekerheden komt hier circa 1000 m³/s bij. Mogelijk kunnen die onzekerheden de komende jaren worden gereduceerd. Daarom wordt beleidsmatig gekozen om voor het jaar 2100 bij Lobith voorlopig 18.000 m³/s als maximale rivierafvoer te blijven hanteren.

c. Systeemwerking Rijn

De effecten van systeemwerking langs de Rijn als gevolg van de nieuwe overstromingsrisicobenadering met normen voor dijktrajecten in plaats van dijkringen zullen naar verwachting minder evident/significant zijn dan langs de Maas. Daarnaast kan op de Rijn systeemwerking optreden door rivierverruimende maatregelen die de afvoerverdeling bij de splitsingspunten beïnvloeden. In het kader van de actualisatie van de voorkeursstrategie Rijn zal naar beide aspecten nader gekeken worden.

d. Fundamenteel onderzoek ecologische effecten

Zoals in mijn vorige reactie aangegeven loopt nu het kennisprogramma Ecologisch gericht suppleren. Effecten van suppleties, zoals deze nu onder het huidige Kustlijnprogramma worden uitgevoerd, worden met dit programma in beeld gebracht (dmv monitoring, modelstudies en analyses). Dat gaat vooral voor de korte (5-10 jaar) termijn. Voor Kustgenese gaat het met name om de lange

---

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 31 710, nr. 44

termijn, 50-100 jaar. Het kennisprogramma Ecologisch gericht suppleren biedt voor Kustgenese een goede basis en wordt als zodanig meegenomen als kennisontwikkeling. Binnen Kustgenese is prioriteit gelegd op het onderwerp lange termijn kustbeleid. Voor het onderwerp ecologie wordt met partners gezocht naar financiering. Voor het intensiveren van de kennis over het zandtransport van vooroever, strand naar duin en het zoeken naar de optimale inrichting van het strand en het duingebied hebben betrokken partijen (waterkeringbeheerder, provincie, universiteit, provincie en Rijkswaterstaat) onlangs de intentie uitgesproken dit onderdeel op te pakken en gezamenlijk te financieren.

Deltacommissaris
Staf Deltacommissaris

Datum
6 mei 2016

e. Bodemdaling en veenoxidatie

Helder dat het OIM dit separaat gaat oppakken, de aanpak van bodemdaling maakt immers geen onderdeel uit van het Deltaprogramma.

RAPPORT

Tweede overleg over het concept Deltaprogramma 2017

In dit rapport staan de aanvullende gezichtspunten van de deelnemers aan het Overleg over het concept Deltaprogramma 2017, versie van 27 mei 2016. De voorzitter van het overleg biedt dit rapport in aanvulling op het rapport van 14 april jl. aan de deltacommissaris aan met het verzoek het te benutten in de verdere beleidsvorming.

Datum 6 juni 2016
Status definitief

Inleiding

Jaarlijks adviseren de deelnemers aan het Overleg infrastructuur en milieu (OIM) de delta-commissaris over de inhoud en voortgang van het Deltaprogramma.

Op 27 mei is de conceptversie van het Deltaprogramma 2017, zoals aangeboden aan de stuurgroep Deltaprogramma, aan de deelnemers van het OIM verstuurd. In dit advies reageren de deelnemers, aanvullend op het advies van 14 april 2016, op genoemd document.

Advies

Algemeen

De leden van het OIM zijn op hoofdlijnen akkoord met de inhoud van het concept Deltaprogramma 2017. Het geeft een helder en volledig beeld van de inhoud en de voortgang van het Deltaprogramma. In algemene zin benadrukken de leden de noodzaak tot het telkens vroegtijdig raadplegen van de betrokken stakeholders bij de toepassing van de methodiek meten, weten en handelen.

Specifiek

Meer in het bijzonder zijn door de deelnemers nog kanttekeningen geplaatst die hebben geleid tot de adviezen onderstaand.

Ruimte en water en meekoppelkansen

De leden van het OIM zijn verheugd dat de mogelijkheden om opgaven en ambities op het gebied van water en ruimte te verbinden en om meekoppelkansen te benutten zo'n prominente aandacht in het Deltaprogramma 2017 krijgen. De tekst bevat een aantal goede verbeteringen om inhoud en vorm te geven aan meekoppelen van natuur, landschap en recreatie met waterveiligheid.

Advies

1. Verken of stakeholders aanvullingen of wensen op de in het Deltaprogramma 2017 opgenomen projecten en uitvoeringsprogramma's hebben, zodat initiatiefnemers van waterstaatsprojecten daarop kunnen aansluiten. Bied een adequaat instrumentarium om vooruitlopend op de planning van Deltamaatregelen in combinatie met particuliere projectinitiatieven reeds Deltadoelen te kunnen realiseren. Betrek de relevante stakeholders verder in een zo vroeg mogelijk stadium van locatiekeuze en planontwikkeling.

Toelichting

Het OIM onderschrijft het pleidooi in het Deltaprogramma 2017 om de opgaven van het Deltaprogramma door de relevante overheden in samenhang op te pakken en steeds te verbinden met andere ambities voor de ruimtelijke inrichting in ons land. Om de potentiële meekoppelkansen zo optimaal mogelijk te kunnen benutten is het naar de mening van het OIM

zeer gewenst dat de betrokken maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven in een zo vroeg mogelijk stadium van locatiekeuze en planontwikkeling daarbij betrokken worden. Juist op dit punt ervaart het OIM nog verschillen van inzet en ambitie bij overheden. Overigens acht het OIM de opgenomen kaart van projecten en uitvoeringsprogramma's zeer informatief en men zou deze dan ook graag separaat ontvangen, inclusief de legenda en de namen van de daarop aangegeven projecten.

2. Zorg voor voldoende financiële middelen en/of voldoende tijd voor het meekoppelen.

Toelichting

De leden van het OIM vragen zich af of zonder expliciet financieel beloningsinstrument voor de korte termijn (bijv. een financiële bijdrage uit een revolving fund) meekoppelen wel voldoende van de grond komt. Het blijft in de uitvoering noodzakelijk om tijdig voldoende middelen en capaciteit ter beschikking te hebben om op het juiste niveau (kwalitatief en kwantitatief) inbreng te kunnen leveren, zodat in de tijd de ontwikkeling van plannen in balans blijft met technische waterveiligheidsmaatregelen. Ook op langere termijn zal sociaal en economisch het meekoppelen het meeste maatschappelijk voordeel opleveren.

Advies

3. Neem in het Deltaprogramma 2017 een eerste evaluatie over het welslagen van de meekoppeldoelstelling voor het afgelopen jaar op. Neem als onderdeel van de evaluatie een beschouwing op van:

- de oorzaken van al dan niet slagen op, alsmede de voornemens om dit aan te pakken;
- de ruimtelijke en maatschappelijke winst;
- financiële aspecten (beschikbaarheid aanvullende middelen, ruime inzet Deltafondsmiddelen, wenselijkheid stimuleringsinstrumenten).

Neem daarbij een kaart met zowel geslaagde voorbeelden als met gemiste kansen op.

Toelichting

Inzicht in gemiste kansen is relevant omdat waterstaatswerken vaak voor vele decennia worden aangelegd. Het missen van kansen heeft dan grote gevolgen voor de desbetreffende streek. Maatgevend voor de mate van welslagen kan zijn het percentage waterstaatswerken waarbij een meekoppelerkenning heeft plaatsgevonden (zie brief van minister Schultz aan de Tweede Kamer over de 'meekoppeltoets' van 5 november 2014).

Een en ander kan worden beschouwd als een terugblik op de mate waarin de (in het Deltaprogramma 2017 vermelde) adviezen van de Erasmus Universiteit, de pilot Ruimtelijk Instrumentarium Dijken en de evaluatie van de drie pilots meerlaagsveiligheid uitwerking hebben verkregen.

Ruimtelijke adaptatie

Advies

4. Betrek ook de betrokken partijen (bijvoorbeeld netbeheerders) bij:

- de vaststelling van de noodzakelijke mate van waterrobuustheid voor de vitale en kwetsbare functies (pagina 15);

- het in beeld brengen van leemte in de kennis over ketenafhankelijkheden van vitale en kwetsbare functies (pagina 15);
- de afspraak hoe de doelstellingen en de transitieopgave van de deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie verder wordt gebracht en welke mix van instrumenten en maatregelen daarbij wordt ingezet (pagina 16).

Zoetwater

Advies

5. Vermeld in het Deltaprogramma 2017 dat de in het Deltaprogramma 2016 aangekondigde Joint Fact Finding (JFF) inmiddels is opgepakt door regionale overheden en maatschappelijke partijen.

Toelichting

In paragraaf 2.2.3 wordt onder het kopje 'Bestrijding van verziltingseffecten bij ruimtelijke maatregelen' terecht verwezen naar langere inzet van de Kleinschalige Wateraanvoer (KWA). Juist om deze redenen loopt er inmiddels een Joint Fact Finding naar de volgende fase van de KWA, waaronder een permanent oostelijke aanvoer.

IJsselmeergebied

Advies

6. Vermeld in het Deltaprogramma 2017 dat het project Nieuw Peilbesluit als nevendoeel heeft om andere gebruiksfuncties dan wateraanvoer beter te bedienen (zoals doelen voor de Kaderrichtlijn Water en Natura 2000).

Toelichting

In paragraaf 2.3.1 wordt gerefereerd aan de doelstelling om met "...flexibel peilbeheer de zoetwatervoorraad te vergroten." De leden van het OIM zijn van mening dat met het flexibeler peilbeheer juist ook beoogd werd om andere gebruiksfuncties dan wateraanvoer' beter te bedienen dan nu het geval is.

Ook de in deze paragraaf genoemde studie naar de kosten van de dijkversterkingen die bij de verschillende opties voor het peilbeheer nodig zijn moeten naar de mening van het OIM tevens de 'meekoppelopties' omvatten, zoals groene en zachte (voor)oevers ten behoeve van visserij, natuur en recreatie.

Overigens verneemt het OIM graag hoe er een koppeling gelegd zal worden tussen de uitkomsten gebiedsagenda IJsselmeergebied 2050 en de Stroomstroomstudie IJsselmeergebied.

Rivieren – Rijn

Advies

7. Houd bij de concretisering van de gezamenlijk ambitie voor rivierverruiming en dijkversterkingen in maatwerk en concrete keuzes steeds rekening met het "DNA" van het desbetreffende riviertraject conform de adviezen van het programma 'Smart Rivers'.

Toelichting

In paragraaf 2.3.3. wordt melding gemaakt van de "...opdracht (om) de gezamenlijk ambitie voor rivierverruiming voor de lange termijn in samenhang met dijkversterkingen te concretiseren. Dit per riviertak (Waal, Nederrijn-Lek, IJssel, Maas), met ruimte voor maatwerk." Rekening houden met het "DNA" van het desbetreffende riviertraject garandeert behoud en versterking van rivierengebied als landschap en als internationaal vermaard natuurgebied.

Advies

8. Toets bij de Versnelling Reevediep fase 2 de natuureffecten en cumulatieve effecten op met name de stroomdalgraslanden en hardhoutoobossen langs de beneden IJssel.

Kust

Advies

9. Onderzoek:

- welke effecten het gekozen kustveiligheidsbeleid heeft op de (landschaps)ecologie van de kust;
- in hoeverre die effecten de haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen (ook een verantwoordelijkheid van het Rijk) beïnvloeden, en
- hoe het suppletiebeleid verder ecologisch geoptimaliseerd kan worden (om de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen te halen).

Toelichting

Weliswaar staan in het concept Deltaprogramma 2017 meerdere acties vermeld op het gebied van ecologisch onderzoek in verband met zandsuppleties maar daarbij worden nog de bovenstaande onderzoeksacties gemist inclusief het daarvoor benodigde onderzoeksbudget. Met name de Stichting Duinbehoud pleit voor de genoemde toetsingen enerzijds omdat het Rijk daaraan gehouden zou zijn vanuit de interpretatie van de Natuurbeschermingswet, de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, maar anderzijds ook omdat de beleidsvoering ecologisch kan worden geoptimaliseerd op basis van gedegen onderzoek.

Colofon

Voorzitter	Ina Adema
Contactpersoon	Marja Bitterberg Toine Langeveld <i>Secretarissen Overleg IenM</i> M 0615369183 E-mail: marja.bitterberg@minienm.nl
Kenmerk	IENM/BSK-2016/118228
Bijlage(n)	0

> Retouradres Postbus 90653 2509 LR Den Haag

Overleg Infrastructuur en Milieu
voorzitter mevrouw I.R. Adema
p/a Plesmanweg 1-6
2597 JG Den Haag

Staf Deltacommissaris

Muzenstraat 93
Den Haag
Postbus 90653
2509 LR Den Haag

Ons kenmerk

DC-2016/50

Datum 17 augustus 2016
Betreft Reactie op aanvullende gezichtspunten

Geachte mevrouw Adema,

Dank voor uw aanvullende gezichtspunten van 6 juni jl. in aanvulling op uw eerdere advies van 14 april jl.

Voorafgaand aan mijn reactie het volgende. Gelet op het feit dat we in de fase van uitwerking en implementatie zijn beland heeft mijn staf met het OIM-secretariaat besproken om eind dit jaar in het OIM een voorstel voor een optimale betrokkenheid van het OIM bij het Deltaprogramma te bespreken. In het voorstel zal rekening worden gehouden met het signaal dat het OIM heeft geuit naar de Commissie Evaluatie Deltawet omtrent het grote aantal overleggen in het Deltaprogramma en de vragen in welk overleg een bepaald onderwerp moet worden ingebracht en wat precies de cruciale momenten voor inbreng zijn.

Hieronder volgt mijn reactie volgens dezelfde opbouw als uw aanvullende gezichtspunten.

Algemeen

In Deltaprogramma 2017 is de eerste uitwerking van de systematiek Meten, Weten, Handelen beschreven. Met de betrokken stakeholders zullen inderdaad de bevindingen van de systematiek worden besproken.

Ruimte en water en meekoppelkansen

1. De werkwijze binnen het Deltaprogramma is er op gericht alle relevante partijen vroegtijdig te betrekken. Het jaarlijkse Deltaprogramma biedt een overzicht van de voortgang en de planning van de maatregelen, onderzoeken en voorzieningen. Het kan door stakeholders worden benut om contact op te nemen met de initiatiefnemers over bijvoorbeeld locatiekeuze en planontwikkeling. Vragen en signalen hieromtrent kunnen worden besproken bij het voorstel voor betrokkenheid van het OIM eind dit jaar.

De kaart waarin projecten staan waar water en ruimte worden verbonden, wordt opgenomen in Deltaprogramma 2017 en is vanaf Prinsjesdag openbaar. Het bevat ook de legenda en waar mogelijk de websites voor nadere informatie.

2. Ten aanzien van financiële middelen, zoals al eerder aangegeven zijn er vanuit het Deltafonds middelen beschikbaar die de doelen van het Deltaprogramma dienen: waterveiligheid, zoetwater/waterbeschikbaarheid en ruimtelijke adaptatie. Voor financiering van andere doelen zullen andere partijen zorg dragen. Dit gebeurt bijvoorbeeld al bij zoetwater en ruimtelijke adaptatie.

Datum
17 augustus 2016
Ons kenmerk
DC-2016/50

3. In de uitvoeringsfase van het Deltaprogramma wordt een integrale aanpak van de opgaven van het DP en het meekoppelen met andere ambities gestimuleerd. We zien het meekoppelen in het DP niet als een aparte doelstelling, maar meer als een ambitie en een – daar waar mogelijk – gewenste aanpak.

Dit jaar heeft naar aanleiding van de Deltawet een evaluatie van het Deltaprogramma, het Deltafonds en de deltacommissaris plaatsgevonden. De onafhankelijke commissie onder leiding van Peter Veld is tot het oordeel gekomen dat de samenwerking die de waterschappen, gemeenten, provincies en de Rijksoverheid in het kader van het Deltaprogramma hebben neergezet “zeer goed, grotendeels conform de hoge verwachtingen en ambities van de wetgever functioneert”. Eén van vijf aandachtspunten die de commissie heeft benoemd betreft de integratie met andere opgaven binnen en buiten het waterdomein. Dit aandachtspunt wordt de komende tijd verder uitgewerkt. Daarbij zullen we leren van de goede en minder goede voorbeelden zoals u adviseert.

4. In het project Vitaal en Kwetsbaar worden betrokken partijen, waaronder de netbeheerders, op gezette tijden betrokken zoals bij themabijeenkomsten en bij diverse werksessies. Daarnaast is elk ministerie dat een nationale vitale of kwetsbare functie onder de hoede heeft, in overleg met de ‘eigen’ netwerkbeheerders over de mate van inzicht in de risico’s en de gevolgen van een overstroming en de keuze voor strategieën om op een overstroming voorbereid te zijn.

Het projectteam Vitaal en Kwetsbaar binnen Deltaprogramma Ruimtelijke adaptatie is gestart met een onderzoek naar leemte in kennis over ketenafhankelijkheden van vitale en kwetsbare functies. Zodra de resultaten bekend zijn, worden deze gedeeld met de betrokken ministeries en belangstellende partijen/netbeheerders.

Hoe de doelstellingen van de deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie verder worden gebracht en in welke mate aanvullende instrumenten en maatregelen nodig zijn, zal blijken uit een tussentijdse evaluatie van deze deltabeslissing (2017). Hierbij wordt ook de doelstelling en de aanpak van het project Vitaal en Kwetsbaar tegen het licht gehouden. De uitkomst van de evaluatie vormt een belangrijke input voor het Deltaplan Ruimtelijk Adaptatie en zal met betrokken partijen worden gedeeld.

5. Dit is verwerkt in Deltaprogramma 2017.

6. Het nieuwe Peilbesluit is erop gericht om de zoetwatervoorraad in het IJsselmeergebied op peil te houden. Daarbij wordt rekening gehouden met de belangen in het gebied en huidige en toekomstige ontwikkelingen. Om het peilbesluit goed te onderbouwen doet Rijkswaterstaat vooraf onderzoek naar de effecten ervan in de milieueffectrapportage, waaronder die voor de Kaderrichtlijn Water en Natura 2000.

7. Bij de actualisatie van de voorkeursstrategieën inclusief de gezamenlijke ambitie voor rivierverruiming voor de Rijn en de Maas wordt inderdaad ook gekeken naar wat het betekent voor het landschap en de natuur.

Datum
17 augustus 2016

Ons kenmerk
DC-2016/50

8. Adviezen voor concrete projecten kunt u het beste direct doorgeven aan de verantwoordelijke organisatie, in dit geval provincie Overijssel.

9. Ecologische effecten van zandwinning en suppletie worden in kaart gebracht binnen het reguliere kustlijnverzorging-programma van RWS in samenwerking met het Kustgenese 2 onderzoekprogramma. Op basis daarvan kan worden beoordeeld of en zo ja hoe het suppletiebeleid moet worden bijgesteld. EZ doet aan dit inventariserend onderzoek mee wat betreft het monitoren van bodemleven.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the end.

W.J. Kuijken
Regeringscommissaris voor het Deltaprogramma